

Инфлацията, икономическата и енергийната криза влошават бизнес средата

Покачването на цените в еврозоната е достигнало 7,4% през месец март и рекордните 7,5% през април, а основен двигател са били поскъпналите енергоносители. Войната в Украйна и западните санкции спрямо Русия продължават да допринасят за повишаване на енергийните, но и на цените на храните, показват предварителни данни на Евростат.

Годишната инфлация в еврозоната е била повече от три пъти над целевото равнище на Европейската централна банка (ЕЦБ) през март, достигайки 7,4%, показват данните на европейската статистическа служба Евростат.

За сравнение - през февруари показателят се равняваше на 5,9 на сто, а през март 2021 г. той бе на ниво от 1,3%.

Това представлява рекордно повишаване на инфлацията в еврозоната за пети пореден месец, тъй като войната в Украйна и санкциите срещу Русия тласнаха цените на горивата и природния газ до много високи нива, показват предварителните оценки на европейската статистика.

Покачването на цените в ЕС е достигнало годишно равнище от 7,8% през миналия месец (6,2% през февруари и 1,7% през март 2021 г.).

Най-много през март е поскъпнал животът в Литва (+15,6%), Естония (+14,8%) и Чехия (11,9%). На опашката с най-ниски увеличения са Малта (+4,5%), Франция (+5,1%) и Португалия (+5,5%).

Колкото до **България**, страната ни се нарежда в топ 10 на страните членки на ЕС с най-висока инфлация. България държи шестата позиция с годишна инфлация през март от 10,5%. Преди нас са Латвия и Холандия с резултат от над 11 на сто.

Политиката за противодействие на инфлацията е със спорен ефект

Наскоро Министерството на финансите, Българската народна банка и Световната банка актуализираха прогнозите си за развитието на българската икономика. В момента е мисията на Международния валутен фонд, след която вероятно ще бъде направена ревизия на прогнозата им (настоящата е от октомври 2021 г. и предвижда през 2022 г. реален икономически растеж от 4,4% и средногодишна инфлация от 1,9%). През май се очаква прогнозата на Европейската комисия - според зимната ѝ версия, подготвена преди началото на военните действия в Украйна, реалният растеж е 3,7%, а инфлацията - 6,3%.

Общата тенденция на актуалните прогнози е за влошаване на очакванията - растежът на икономиката вероятно ще бъде по-бавен, а темпът на инфлация - по-висок. Във връзка с това възникват и неблагоприятни социални ефекти - намаляване на покупателната способност и затруднения при осигуряването на средствата за посрещането на базовите човешки нужди за нарастваща част от населението. Така според БНБ реалният растеж през 2022 г. ще бъде едва 2,1%, а инфлацията в края на годината ще бъде 9,6%.

Кои са причините за влошените прогнози?

Знаем, че инфлацията след коронакризата и особено след войната в Украйна е силно обусловена от недостиг на предлагане, от затруднения в производството и доставките. Но също така знаем, че това не са единствените фактори, които определят цените. Освен това има голямо търсене, което в САЩ се дължи главно на правителствените разходи, а навсякъде другаде в света - на забавеното потребление, което сега се наваксва.

Не е ясно обаче как точно си взаимодействат търсенето и предлагането. Защитниците на политиките на централните банки обичат да твърдят, че създателите на паричната политика не могат да направят нищо срещу високите цени на енергията или за затрудненията в производството на полупроводници например. Критиците са склонни да акцентират върху факта, че тези затруднения не биха довели до толкова висока инфлация без силно търсене.

Ролята на паричното предлагане

Добре известно е, че още преди пандемията и преди войната централните банки значително разшириха паричното предлагане. Вече е ясно също така, че паричното предлагане само по себе си не поражда инфлация, трябва да има и съответното търсене, предизвикано от държавата или от други причини.

Въпреки това не знаем точно каква е ролята на паричното предлагане. Това все още е предмет на спорове между икономистите. Оттеглянето на ликвидността, както предвижда Федералният резерв на САЩ (Фед), вероятно ще окаже въздействие върху капиталовите пазари, но последиците за икономиката като цяло и за цените е трудно да се оценят.

Затрудненията в предлагането

Ясно е, че те играят важна роля, но е и ясно, че значението им ще намалее по три причини.

Първо, те са отчасти пряко причинени от затрудненията, дължащи се на коронавирусната пандемия и войната;

Второ, те трябва да доведат до инвестиции за разширяване на производството;

Трето, продължаващите затруднения могат да поддържат високи цени, но не и да ги увеличават до безкрайност.

От германските данни знаем също така, че значението на тези затруднения вече намалява. Остава да видим кога те ще бъдат окончателно разрешени и дали нови международни събития и санкциите към Русия ще ги засилят.

Енергетиката

Безспорно е, че цените на енергията са много силен двигател на инфлацията, особено в Европа. През януари роля изигра и фактът, че някои комунални услуги прехвърлиха високите цени на суровините върху потребителите едва в началото на годината. Въпреки това знаем малко за бъдещото развитие. Свити доставки, краткосрочни затруднения, геополитическо напрежение, политика в областта на климата - тези ключови думи подсказват несигурност.

Пазарът на труда

Пазарът на труда в САЩ е в пика си. Американският икономист Пол Кругман вече призна, че е подценил този аспект. Вторичните ефекти вече играят силна роля: цените стимулират заплатите, които от своя страна стимулират цените. В Европа вторичните ефекти са много по-малки. Но не знаем колко дълго ще продължи това.

Прогнози

Знаем, че някои статистически ефекти отслабват инфлацията. През януари преустановяването на временното намаление на ДДС в Германия например вече изигра своята роля. През тази година базовите ефекти ще се усетят, когато, особено през втората половина на годината, днешните цени се сравнят с тези от предходната година, които вече се бяха повишили значително. За да се разбере динамиката на тренда, вероятно ще стане по-важно да се разглеждат месечните промени.

Предстои да видим доколко тези статистически ефекти ще повлияят на общия резултат.

Какво означава „временно“?

Създателите на паричната политика и много икономисти първоначално оценяваха инфлацията като „временна“. Сега е ясно, че много от тях са подценили колко дълго ще продължи тя - Европейската централна банка (ЕЦБ) например вече призна това. ФЕД¹ вече не говори за „временна“ инфлация, защото това водеше до объркване.

---

¹ **Федералният резерв** (на английски: *Federal Reserve System, Federal Reserve*; неформално *Fed*, на български: *Фед*) е централната банкова система на САЩ, основната институция, която определя паричната политика на Съединените американски щати.

Но също така знаем, че и още нещо се пренебрегва често: много от факторите, определящи инфлацията, са по-устойчиви, отколкото се очакваше първоначално, но въпреки това в крайна сметка ще загубят значението си или ще изчезнат. Пример за това са затрудненията в производството: дори и да останат, цените ще са ги преработили в някакъв момент. С други думи, дори ако ФЕД спре да нарича поскъпването „временно“, това не означава, че смята инфлацията по принцип за постоянна.

Така че знаем доста по темата. Но за съжаление не знаем кога точно кои фактори ще отшумят и дали временните двигатели на инфлацията няма да бъдат заменени от спирала на заплатите и цените, която в даден момент ще заживее свой собствен живот.

Инфлационни очаквания

Централните банки полагат големи усилия, за да гарантират, че очакванията няма да се повишат и по този начин да доведат до стабилизиране на инфлацията. Но по принцип знаем сравнително малко за това. Спорен е въпросът как най-добре да се измерват очакванията и дали те действително играят важна роля.

Разлики между САЩ и еврозоната

Инфлацията в еврозоната е по-ниска, съществува широк консенсус, че опасността от по-нататъшно прегряване тук е по-малка, а еврозоната също така изостава от САЩ и в икономическия цикъл. Трудно е обаче да се оцени влиянието на САЩ върху еврозоната. То се осъществява чрез различни, тясно свързани механизми. Те включват например валутния курс, доходността, цените на суровините, икономиката като цяло.

Борбата с инфлацията

Знаем, че ефектът от повечето действия на централните банки се проявява след известно време. Това увеличава опасността те да закъснеят или да действат въз основа на прогнози, които се оказват погрешни. Самите централни банки обаче знаят в каква посока ще се отразят техните инструменти, като например промените в краткосрочните лихвени проценти или наличностите от лихвоносни ценни книжа в балансите им.

Никой обаче не може точно да предвиди ефекта от мерките на паричната политика. За това свидетелстват и множеството грешни прогнози, направени от централните банки още преди пандемията от коронавируса. Трудно е също така да се оценят правилно нежеланите странични ефекти. Ето защо създателите на паричната политика понякога се колебаят дали да се борят с инфлацията, защото не искат да задушат икономиката.

Общият поглед на наличните данни е, че възстановяването продължава – отново с уговорката, че това е отчетена стопанска активност преди началото на войната. Наскоро НСИ дори даде по-висока стойност за ръста на БВП за четвъртото тримесечие на 2021 г. – 4,7% при по-ранна експресна оценка от 4,5%. Реалният ръст на крайното потребление за тримесечието е 7,4% на годишна база, а безработицата спада до 4,5%. Износът на стоки през януари 2022 г. постави нов исторически рекорд в номинално изражение и е с 32% повече от година по-рано – което е резултат и от значителното покачване на ценовото равнище. Същият месец индустриалното производство отбелязва реален ръст на годишна

основа от 16,5%, а само в преработващата промишленост – 11%. Строителната продукция пък нараства с 2,2% спрямо януари 2021 г., продажбите на дребно в търговските обекти по съпоставими цени се увеличават с 11,1%. Туризмът, макар още да не се е върнал на предкризисните нива, отчита увеличение на посещенията на чужденци с над 84% през първия месец. Въведените в експлоатация жилища за последното тримесечие на 2021 г. растат с 49% спрямо същия период на 2020 г. – очаквано развитие след силното активизиране на новото строителство в големите градове след 2017-2018 г. Ръстът на средната заплата от над 14% към декември върна пазара на труда отново към дългосрочните проблеми на недостиг на кадри и натиск за все по-високи разходи за възнаграждения.

Междувременно инфлационните процеси се ускориха през януари и февруари, като за последния месец индексът на потребителските цени отбелязва ръст от 10% на годишна база. Основни фактори за разходите за горива и транспорт, но вече двуцифрени темпове виждаме при храните и заведенията за хранене. Цените на производител към януари растат с 32,6% на годишна база, а само за продажбите на преработващата промишленост – със 17,1%. Вече изглежда очевидно, че високите цени на енергоносителите и ключовите суровини „преливат“ към почти цялата икономика. От една страна, това означава по-високи средни разходи за бизнеса и домакинствата. Заедно с това обаче трябва да се отчита, че по-високите цени както на вътрешния, така и на глобалния пазар позволяват на предприятията да са конкурентоспособни дори при нараснали разходи. Това е видно най-малкото от динамиката в индустриалното производство, износа, товарния транспорт, както и на пазара на труда, където очевидно търсенето на труд нараства, а не се свива.

Началото на войната съвпада с една вече адаптираща се към висока инфлация икономика. Непосредственият ефект на войната е нов шок, който в рамките на седмица изстреля цените на газ, петрол, суровини и селскостопанска продукция нагоре, след което сме свидетели на известно успокояване, идващо след намаляване на неизвестността и несигурността. Освен този ефект обаче трябва да отчитаме и практическото прекъсване на бизнес отношенията с Украйна и Русия, което засяга непропорционално някои стопански дейности и отделни компании.

Цената на войната - в сегашната ѝ форма и обхват, без да спекулираме потенциално разширяване на конфликта - ще бъде по-нисък растеж и по-висока инфлация в европейската икономика. Според първоначалния анализ на Европейската централна банка през 2022 г. ръстът на БВП в еврозоната ще бъде с 0,5 пункта по-нисък от прогнозата през декември, а инфлацията – с 1,9 процентни пункта над очакваната. Това от своя страна ще доведе до влошаване на бюджетния баланс с около 0,2 пр. п. от БВП. Според ОИСР ефектът ще бъде по-нисък с 1,4 процентни пункта ръст на БВП и по-висока от очакваното преди войната инфлация с 2 пункта, като при основния сценарий необходимия фискален стимул е около 0,5% от БВП.

Да се върнем към България и това какво може и трябва (и не трябва) да се прави:

- Първо, поривите към безполезни или вредящи намеси на държавата трябва да бъдат удържани. Не е изненада, че всяка криза дава повод на всякакви идеи, родени

без отчитане на базови закони и принципи в икономиката да изплуват в търсещите моментен дивидент управници.

- Тези инструменти, освен че дългосрочно влошават предвидимостта в правилата на пазарната икономика, имат спорен или никакъв краткосрочен ефект. Трябва да си даваме ясна сметка например дали борим липса на физически доставки от даден продукт или високата му цена – примери с природния газ, електроенергията, зърното, слънчогледа, олиото, нафтата и още каквото решите да добавите в списъка. За липса на стоки се ползват резерви, при висока цена на глобално търгуема стока общо взето няма какво да се направи.
- Точно както след старта на пандемията, някои стопански дейности бяха пряко и силно засегнати, докато всички останали веднага или след кратък период се адаптираха. Пренасяйки се към днешните предизвикателства – очевидно пречката да търгуваш с Русия и Украйна влиза в разбирането за „непреодолима сила“, но проблемът с по-високи цени на влаганите суровини и материали е част от новата нормалност. Предприятията – глобално, в Европа и у нас – трябва да се адаптират към новите цени, независимо дали говорим за строители, които ще ползват по-скъп цимент или за ресторантьори, които ще трябва да плащат за по-скъпо олио (и краставици).
- Всъщност, както стана дума по-горе, инфлацията повишава не само разходите, но и приходите – с други думи, голяма част от бизнеса плаща повече например за стомана, горива и пластмаси, но и продава крайната си продукция на по-високи цени. Това се вижда както от вътрешния пазар, така и от постоянно нарастващия износ.
- Стоките, които най-често се обсъждат, са всъщност такива, за които България е нетен износител. Като започнем от електрическата енергия и стигнем до пшеницата и слънчогледа (пак по темата с олиото!), производството е много по-голямо от вътрешното потребление и това позволява значителен износ. Следователно износителите ще реализират много по-големи печалби тази година – а това включва и държавната енергетика, която в настоящата ситуация всъщност субсидира частично вътрешните цени на тока.
- Ако няма блокиране на физическите доставки и производството на така често дискутираните стоки, то аргументите за пряка намеса на държавата са изключително слаби. Вместо забрани за износ, изкупуване, запасяване, ценови контроли и какво ли не, пазарът трябва да се остави да работи, като допълнителните печалби и съответно – бюджетните постъпления – могат да се използват за насочена помощ към най-силно засегнатите.
- Оттук следва и че при предстоящата актуализация на бюджета трябва да се отчете по-високата от очакваната инфлация и да се зложат мерки в разходната част, които да подпомогнат доходите на най-уязвимите домакинства. Накратко – в малка и силно отворена икономика няма как да „преборим“ инфлацията, движена от глобални фактори, затова отговорът трябва да е през политика по доходите на тези,

зависещи от публично финансиране. От своя страна, работодателите в частния сектор трябва да приемат, че натискът за повишаване на заплатите в моментното състояние на пазара на труда ще се запази и дори усили.

- Едно от големите и непредвидени предизвикателства е осигуряването на всичко необходимо за първоначална грижа за бежанците от Украйна чрез насочване на бюджетен ресурс за тези нужди. Успоредно с това трябва да бъдат предприети решителни действия, които ясно да покажат, че България отваря вратите си за таланта, труда и предприемачеството на всеки, бягащ от война.
- Реформите и политиките, увеличаващи средносрочния и дългосрочния потенциал за икономически растеж, трябва да останат във фокуса на управлението. Като начало, след политически предизвикателната 2021 година е време за рестарт на публичните инвестиции – всъщност през миналата година именно сривът на инвестиционната активност е спирачката, която не позволи дори още по-бързо възстановяване. Един от жалоните в тази насока е (най-накрая) България да има одобрен план за възстановяване и устойчивост. Но все пак най-голям ефект ще бъде възможното привличане на нови частни инвестиции, както и стимули за реинвестиране на печалбите и разширяване на вече съществуващи производства. Това обаче предполага отказ от хаотичен политически опортюнизъм на гърба на икономическата логика.

Наскоро Евростат публикува международното сравнение за покупателната способност на дохода на човек от населението в Европейския съюз. И през 2021 г. България остава на последното място по този показател с резултат 55% от средния за ЕС, докато следващата най-лошо представила се икономика е Гърция, която все пак е с 10 процентни пункта по-висок резултат.

Доходът на човек от населението според паритета на покупателната способност е специфичен показател, който отразява равнищата на цените и възможността за използване на доходите в самите икономики. Смисълът му е за какво количество стоки и услуги е достатъчен средният доход на един гражданин в съответната страна. По този начин показателят е достатъчно коректен предвид факта, че основна част от дохода се изразходва именно в българската икономика. При пребиваване в чужбина обаче ситуацията е различна - там се прилагат местните цени.

Поради това значение има и абсолютния размер на дохода. Докато при горния показател изоставането от средната стойност за ЕС е 45%, то при реалния доход на човек от населението то е значително по-голямо като надвишава 75%. През 2021 г. вторият показател за България е 6 690 евро при 27 800 евро за ЕС по цени от 2010 г. (т. е. 24,1%). Макар и незначителен, но все пак през 2021 г. за пръв път се регистрира спад на относителната стойност спрямо средната за ЕС.

Как се развиват останалите икономики?

Страните от Централна и Източна Европа, които са членове на ЕС, представляват особен интерес за нас, тъй като те биха могли да послужат като база за сравнение при оценката на случващото се и в България. Тяхното развитие обаче е доста разнообразно въпреки

географската близост и общото минало в рамките на бившия социалистически блок. Общото между всички икономики с изключение на Словакия е, че през периода 2010-2021г. те успяват да се приближат по покупателна способност на дохода на човек от населението до средната стойност за ЕС.

Понастоящем най-близко са: Чехия, Словения, Литва и Естония, при които съотношението е около 90%. Тук прави впечатление, че първите две от тях още през 2010 г. са надвишавали 80% от средната покупателна способност в ЕС и сближаването при тях фактически е най-бавно в цялата съвкупност. На другия полюс са Литва и Естония - през 2010 г. те са били при стойност под 70% от средната за ЕС, като междуременно са реализирали най-високите скорости на сближаване, което ги е извело в челни позиции. Традиционно за тези две икономики преди и след присъединяването към еврозоната е прилагането на по-малки бюджетни дефицити, с умерено данъчно облагане и по-нисък от средния за ЕС процент на преразпределение на създадените доходи през държавния бюджет.

Освен това е поставен фокус върху образователната система, ефективната държавна администрация и относително високата стопанска свобода. Неслучайно Естония се нарежда на 7-мо място, а Литва на 17-то в класацията за икономическа свобода на фондация "Херитидж". Разбира се, при тези икономики също са налице демографски проблеми, недостатъчна ефективност на съдебната система, недостатъчно гъвкав трудов пазар, но все пак те са сред водещите страни и пред тях стои перспективата да изпреварят скоро Словения и Чехия и да достигнат средните доходи в ЕС. Неслучайно Естония успя да обърне негативната тенденция и в страната започнаха да се връщат повече жители, отколкото емигрират от нея.

Според степента на сближаване според покупателната способност на доходите България се представя под средното сред разглежданите икономики. Тя стартира от най-ниска позиция (45% от средното за ЕС през 2010 г.) и все още я заема през 2021 г. (55%). Така през посочения период са наваксани едва 10 п. п., докато средната скорост е 12 п. п. (ако не се включва Словакия заради фактическата дивергенция, средната скорост е дори 14 п. п.). Така изоставането спрямо предпоследната икономика се увеличава от 7 п. п. на 10 п. п.

Изоставането на България от ЕС е по-малко според показателя реални потребителски разходи на човек от населението според паритета на покупателната способност. Според наличните данни към края на 2020 г. стойността за страната е 60,7% от средната за ЕС, което обаче отново отрежда на страната последното място.

Според показателя, известен като производителност на труда, което в действителност е брутна добавена стойност в реално изражение на едно заето лице, представянето е по-добро. Растежът през периода 2010-2021 г. средногодишно е 2,1% при 2% средно за съвкупността като цяло. Шампион по този показател е Румъния, следвана от Литва, Латвия и Полша.

Друг основен проблем през периода е демографският. Населението силно се сви заради отрицателен естествен прираст и миграция към икономики, които предлагат възможности

за по-висок стандарт за живот. За последното допринесе и членството ни в ЕС, което разшири избора на индивидуално ниво като позволи на хората да търсят реализация на способностите си на значително по-голям пазар.

Друг не по-маловажен фактор за това развитие беше ниската ефективност на публичните услуги - влошаването на качеството на здравеопазването и образованието, недостатъчната защита на живота и имуществото и проблемите с върховенство на закона.

Следващ важен проблем в България през периода е влошаването на средата за бизнес и ниската инвестиционна активност в резултат от това. Частните инвестиции бяха потискани от множество регулации, използването на държавни и регулаторни органи за упражняване на натиск и дори отнемане на бизнеси, използване на същите за осигуряване на предимства за близки до властта фирми и т. н. За публичните инвестиции се разчиташе почти изцяло на финансиране от европейските фондове. Проблемът при тях обаче беше раздуването на извършените разходи заради непрозрачни процедури при възлагане и слабият контрол върху изпълнението на проектите.

През периода 2010-2021 г. размерът на нетните преки чуждестранни инвестиции в България е 17,1 млрд. евро - значително свиване спрямо предходния период. По-детайлни данни са налице след 2014 г. Те показват, че най-много инвестиции е привлякъл финансовият сектор (3,6 млрд. евро), следван от търговията (2,6 млрд. евро) и професионални дейности и научни изследвания (2 млрд. евро) и преработващата промишленост (1,1 млрд. евро). От друга страна в някои дейности се регистрира отлив на чуждестранни инвестиции - хотелиерство и ресторантьорство, добивна промишленост, образование и др.

Представянето на отделните икономически дейности е неравномерно. БДС в реално изражение нараства с 6,1% средногодишно при информационните и комуникационните технологии, за което принос има голямото участие на международни компании на българския пазар, както и възможността местни компании да работят на световните пазари.

Секторът на информационните технологии не изисква мащабни инвестиции в материални активи, инвестициите са в хората. Така корпорациите не поемат прекомерни рискове от присъствието си в България, което се съчетава с все още значително по-ниските разходи за труд. Съществен принос за това има и облагането на труда - пропорционален данък със ставка 10% при личните доходи и осигуровки с максимален праг, което ги прави регресивни за по-високите доходи, характерни за сектора.

Като цяло периодът от 2010 до 2021 г. се характеризира с бавно сближаване на българската икономика към средните стойности за ЕС според показателя покупателна способност на дохода на човек от населението. Основното предизвикателство за управляващите остава създаването на условия за българите да предпочетат да живеят в собствената си страна, да се увеличи раждаемостта, а работоспособността на населението да се поддържа по-дълго.

Европейската банка за възстановяване и развитие (ЕБВР) стана поредната институция, която понижи очакванията си за икономиката на България и региона заради войната в Украйна. Тя залага на реален ръст на българския БВП с 2.5% тази година вместо с 2.8%, каквато беше мартенската ѝ прогноза. По-рязка е ревизията за следващата година - с 0.6 пункта надолу до 3%. Подобна е картината и при останалите страни от Югоизточна Европа, за които прогнозите средно са понижени с 0.2 и 0.7 пункта до 2.6% и 3.2% съответно за тази и следващата година.

Това е първата макроикономическа прогноза на голяма институция, откакто Русия спря доставките на газ за България и Полша. По-ниският ръст се дължи на последствията от войната в Украйна и повишаващите се цени на храните и горивата. Очакванията на ЕБВР за българската икономика се доближават до тези на Министерството на финансите и Световната банка от април, които залагат на малко по-висок ръст от 2.6%, и съвпадат напълно с прогнозата на KBC Group. При бързо нормализиране на инфлацията и стабилни инвестиции е възможно България да достигне и по-висок ръст, казват от ЕБВР.

Анализаторите на банката отчитат, че българската икономика ще се забави след достигнатия миналата година ръст от 4.2%, който е дошъл главно от крайното потребление и въпреки спада на инвестициите. Туризмът се е възстановил едва на 57% от нивата си от 2019 г., отбелязва институцията. Индустрията е показала силно възстановяване, но сега отново е изложена на риск поради прекъснатите вериги на доставки от Русия. Както по-рано посочи и МВФ, плановите на правителството за мащабни публични инвестиции могат да се сблъскат с ограничения капацитет за тяхното усвояване. Очаква се вече одобреният План за възстановяване и устойчивост да има реални ефекти върху икономиката от 2023 г.

Какви са прогнозите?

Средногодишна инфлация, измерена през ХИПЦ в %²

Институции	2022	2023
Министерство на финансите	10.4	5.1
БНБ*	9.6	3.9
Световна банка	9.3	3.4
Уникредит Булбанк**	13	4.5
ОББ	11.1	5.3
МВФ	11	3.3
wiiw	14	8

* Инфлация в края на годината

** Прогнозата е за инфлация, измерена през ИПЦ

² В-к „Капитал“

Реален ръст на БВП, %

Институции	2022	2023
Министерство на финансите	2.6	2.8
БНБ	2.1	3.9
Световна банка	2.6	4.3
Уникредит Булбанк	1.4	3.5
ОББ	2.5	3
МВФ	3.2	4.5
wiiw	2	3.7
ЕБВР	2.5	3

Източник: в-к Капитал

Централна и Югоизточна Европа - сред най-засегнатите

Прави впечатление, че Централна и Югоизточна Европа претърпяват най-голяма ревизия след Източна Европа, където е Украйна. Но въпреки че очакванията на ЕБВР за Централна Европа и балтийските страни са понижени приблизително с толкова, колкото и тези за България, те пак остават по-високи със заложен ръст от 3.2% за тази година. Толкова е очакваната стойност и за Западните Балкани. Прогнозата за страните от региона на Кавказ е за спад с 18.4% тази година главно поради очаквания срив от 30% на украинския БВП. Според банката икономиката на Украйна може да нарасне с 25% догодина, ако започне мащабна реконструкция. Това обаче зависи от продължителността на войната и геополитическата обстановка след нея.

Инфлацията е най-голям проблем за бедните страни

Поскъпването на храните и горивата допълнително подклаждат инфлационното напрежение, породено от възстановяването от пандемията. През март инфлацията в страните, където ЕБВР оперира, е достигнала средно 11.9%, а в България - 10.5% (измерена чрез ХИПЦ). С най-висока инфлация е Турция - 70%, следвана от Молдова, Литва и Естония с по над 15%. Високите цени на храните и енергийните суровини са особено тежки за страните с ниски доходи като България, Румъния, Армения и Молдова, тъй като разходите за тези продукти заемат по-голяма част от бюджетите на домакинствата там. България има фискалната възможност да предприеме краткосрочни мерки за смекчаване на ценовия ръст поради ниските нива на дълг в страната, отбелязва ЕБВР.

Министерството на финансите в България публикува Актуализираната средносрочна бюджетна прогноза 2023-2025 г. Тя би могла да послужи като обосновка на очакваната в средата на годината актуализация на бюджета за 2022 г.

В досегашната прогноза МФ беше настроено най-оптимистично спрямо останалите институции, като очакваше растеж на икономиката от 4,8% в реално изражение. Тя беше обоснована с евентуалното усвояване на средствата по Плана за възстановяване и устойчивост, които би следвало да дадат силен тласък върху инвестиционната активност в страната.

Политическата несигурност към момента не е толкова значим фактор, както през 2021 г. Само че междувременно възникнаха други пречки пред инвестициите. Ускоряването на инфлацията и проблемите с доставките на суровини и продукти за междинно потребление създават несигурност и затрудняват бизнес планирането дори в краткосрочен период. Към тях трябва да се добавят войната в Украйна и санкциите спрямо руската икономика.

МФ значително понижи очакването си за икономическия растеж (2,6%) и рязко повиши прогнозата си за инфлацията (10,4%). Всъщност дори този сценарий може да се окаже твърде оптимистичен. Важен елемент в новата прогноза е, че въпреки по-ниския реален растеж брутният вътрешен продукт по текущи цени се очаква да достигне 147,4 млрд. лв. тоест с почти 4,4 млрд. лв. повече отколкото през предходната прогноза. Това е важно от гледна точка на държавния бюджет, тъй като по-високият номинален размер на потреблението и доходите означава увеличаване на данъчните приходи.

Разходната част на бюджета също се очаква да се разшири. Вече е прието увеличение на заплатите на медицинските специалисти, за което в досегашния бюджет не са предвидени средства. Налице са искания за по-високи заплати на полицаите. Покачващата се инфлация и предизвиканата от нея загуба на покупателна способност ще стимулира и други служители на бюджетна издръжка да поискат индексирани заплатите. Освен това ще трябва да бъдат покрити и разходите за бежанците от Украйна, за които беше прието и здравно осигуряване от държавния бюджет, а предстои вземането на решение за включването на децата в образователната система.

Значителен разход, който не е предвиден в настоящия бюджет, е заплащането за извършените през миналата година дейности на пътностроителните фирми, което за момента е предвидено в размер около 600 млн. лв., но вероятно ще трябва да бъде изпълнено изцяло до края на годината (общо около 1,2 млрд. лв.).

Всъщност политиката на правителството за противодействие на инфлацията е със спорен ефект. Увеличаването на текущите разходи и на бюджетния дефицит имат ясен проинфлационен ефект.

От друга страна беше иницииран мораториум върху цената на електроенергията за битови нужди, което имаше възпиращ ефект върху потребителските цени през първите месеци на годината. Подобни действия обаче не бяха предприети за природния газ и други енергоносители. Освен това така повишаването на цените само се отлага във времето.

От началото на октомври част от разходите на бизнеса за ток се възстановяват от държавния бюджет. Проблемът е, че при това не се изисква получателите на тази помощ

да поемат ангажимент да не повишават цените за вътрешния пазар. Така някои фирми успяха да прехвърлят нарасналите си производствени разходи към своите клиенти чрез съответстващо увеличение на цените си, а същевременно получават и компенсации заради цената на тока. Производителите за външния пазар могат да изнасят при по-ниски цени, отколкото биха го правили без помощта, и по този начин се субсидират фактически чуждестранните потребители за сметка на българския бюджет.

Поради тези аргументи е необходимо да бъде направена подробна оценка на въздействието на тази мярка и евентуално да бъдат предприети действия за повишаване на ефективността ѝ. Възможно е да се окаже, че всъщност спестените разходи за клиентите на получателите на тези помощи са значително по-малки отколкото са изразходените средства. Проблемът е, че цените вече са повишени, а движението им в обратна посока обикновено е много по-трудно.

Бизнесът и синдикатите протестират заради високите цени на тока и очакваните по-високи цени на газа. Тяхното недоволство е предизвикано от високите цени на горивата и електроенергията, които достигнаха непосилни за преобладаващата част от небитовите потребители нива. По ценовата верига се стигна до лавинорастяща инфлация, която с всеки изминал ден изяжда доходите на всеки български гражданин.

Затова бизнесът настоява за:

1. Удължаване на механизма за компенсации за свръхвисоките цени на ел. енергията дотогава, докогато е необходимо: Компенсация в размер на 75% от разликата между средномесечната цена за съответния месец на БНЕБ и цената на енергийния микс при използване на средства от Фонда за сигурност на електроенергийната система, формиран от свръхпечалбите на производителите на енергия.
2. Разликата между цената на газа при използването на посредници и цената на газа, която бихме получили по формулата в дългосрочния договор с “Газпром экспорт”, да бъде поета като компенсация от бюджета.
3. Разработване и прилагане на механизъм за гарантиране на дългосрочно предлагане на ел. енергия, природен газ и петролни продукти на достъпни цени.
4. Програма за овладяване на инфлационните процеси и възстановяване на веригите на доставки.

Източници на информация:

<https://www.infobusiness.bcci.bg/ipi-23-3-2022.html>

<https://www.investor.bg/danyci-i-biudjet/540/a/inflaciiata-po-vajnite-vyprosi-i-otgovori-345172/>

<https://trud.bg/бизнесът-излиза-на-протест-заради-тока-и-газа/>

<https://trud.bg/%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BC%D0%B5-%D0%B2-%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%BE->

[%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8-%D0%B2-%D0%B5%D1%81/](https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/ikonomika/2022/05/10/4344673_ebvr_poniji_prognozata_si_za_rust_na_bulgarskata/)

https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/ikonomika/2022/05/10/4344673_ebvr_poniji_prognozata_si_za_rust_na_bulgarskata/

https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/danaci-osiguriavane/2022/05/10/4344766_merkite_sreshtu_inflaciata_pomoshti_za_pensioneri_i/

<https://www.investor.bg/novini/130/a/inflaciata-v-evrozonata-prez-mart-e-bila-tri-pyti-nad-celta-na-ecb-350686/>

Проект „Подкрепа на предприемачеството в областта на вътрешната преработка на качествени селскостопански продукти в областите Еврос, Хасково, Смолян и Кърджали“ (QUALFARM), е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от национални фондове на страните, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-А Гърция-България 2014–2020.

Съдържанието на този материал е изцяло отговорност на Сдружение „Съюз за възстановяване и развитие“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява възгледите на Европейския съюз, участващите страни, Управляващия орган и Съвместния секретариат.